

falsehood as a form of behavior, quality, or personality traits. It is studied the steady, deliberate falsehood manifestation in the psyche of the individual, its consolidation and repetition in the structure of personality.

Key words: *lies, deceit, falsehood, falsity, truth, true, psychics, the individual.*

Стаття надійшла 25 жовтня 2013 р.

УДК 159.9

Н. М. Семенів

СУЧАСНІ МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМАТИКИ МІЖЕТНІЧНИХ ВЗАЄМИН НА МІЖОСОБИСТІСНОМУ РІВНІ

Розглянуто сучасні методи вивчення міжетнічних взаємин на рівні особистісних комунікацій, можливості їх застосування під час сьогочасних психологічних досліджень етноконтактних ситуацій.

Ключові слова: *етнічний конфлікт, етнічна фрустрація, міжетнічна напруженість, етнічність.*

Постановка проблеми. Глобальний характер перетворень і змін сучасного суспільства проявляється на усіх його рівнях, в найрізноманітніших формах, тенденціях і явищах. Загальний і стрімкий характер масштабних трансформацій, нестабільність цілісної структури суспільства, розмивання культурних і політичних меж підтверджують, що сучасне суспільство потерпає від зіткнення з реальністю, ми живемо у світі, в якому порушуються сталі і звичні траєкторії думок, емоцій і дій. Саме у цей період проблема вивчення міжетнічних стосунків стає насувною і актуальною проблематикою і для суспільства в цілому, і для окремих науковців. Не лише для європейської і світової спільноти, але і для українського суспільства надзвичайно важливим є збереження стабільності в питаннях підтримки, зміцнення мирних інтеграційних процесів. Тому актуальність вивчення міжетнічних взаємин визначається потребами і станом сучасного суспільства, яке характеризується етнічною, культурною, мовною і конфесійною мозаїчністю, а усвідомлення і прийняття різноманіття світу людей і явищ, що навколо, визначає світоглядну позицію людини, що найяскравіше проявляється в міжетнічних стосунках. Зasadничими принципами формування ефективної національної політики і механізмів, що забезпечують міжкультурну взаємоповагу і рівність, будуть послідовні відкриті дії,

спрямовані на розуміння і прийняття навколишнього світу, людей і явищ.

Становлення незалежної Української держави призвело до зміни в суспільних зв'язках, зокрема щодо картини міжетнічної взаємодії. Етнічно неоднорідне українське суспільство містить потенційно небезпечні елементи взаємовідносин між окремими етнічними спільнотами. Механізми раннього прогнозування етноконфліктних ситуацій та розробка моделі виникнення та поширення етноконфлікту дозволять ефективно запобігати кризовим станам міжетнічних взаємин із небезпечними наслідками.

Стан дослідження. Із другої половини вісімдесятих і особливо в дев'яності роки провідним предметом дослідження закордонної етноконфліктології стала проблема подолання соціальних конфліктів, їх урегулювання й вирішення. До таких робіт найперше належать праці Е. Азара, Дж. Александера, Ф. Дюкса, Дж. Коуклі, Б. Оліарі, Р. Макгаррі, М. Рабі, Л. Рангараджана, Дж. Річардсона, М. Росса, Дж. Ротмана, Дж. Рубіна, К. Руперсінгхе, Т. Саати, Дж. Толанда й ін. Отже, сучасні закордонні роботи з етноконфліктології мають насамперед прикладний характер, і етап її розвитку в 1990-і роки можна позначити як прикладний, або технологічний.

Вітчизняна етнічна конфліктологія сформувалася з декількох інтелектуальних потоків, що існували до кінця 1980-х рр. По-перше, це група істориків і етнографів, які тією чи іншою мірою вивчали етнічні конфлікти і напрацювали чималий обсяг емпіричних знань про етнічні, етнорасові і етноконфесійні конфлікти в різних країнах світу. Йдеться про роботи Ю. В. Бромляя, Е. А. Веселкіна, Л. М. Дробіжевої, І. І. Жигалова, В. І. Козлова, С. Я. Козлова, А. П. Корольової, М. Е. Крамарової, Е. М. Логінової, С. В. Михайлова, Ю. С. Оганисяна, М. І. Семиряги, В. А. Тишкова, С. А. Токарева, Н. Н. Чебоксарова й ін.

По-друге, це доволі численний контингент фахівців в області національних відносин радянського періоду, які звернулися до вивчення етнічних конфліктів через різке наростання етнічної напруженості й актуалізацію багатьох раніше латентних етнічних конфліктів у нашій країні. У цьому контексті необхідно виокремити Г. Агаєва, Ю. В. Арутюняна, Е. А. Баграмова, Т. Ю. Бурмистрової, М. Н. Губогло, Ю. Д. Дешерієва, В. Ф. Губіна, М. С. Джунусова, М. І. Ісаєва, К. Х. Ханазарова й інших. Чимало радянських учених у межах наявної тоді «ідеологічної ніші» намагалися виявити й проаналізувати протиріччя в національно-етнічному житті Радянського Союзу, розробляли пропозиції щодо поліпшення клімату міжнаціональних відносин у країні, добре знали закордонні дослідження в області етнічної й етнорасової конфліктології. Роботи

ти цієї групи вчених були ідеологізовані, однак неправильно заперечувати в них наявність позитивного змісту.

Представники психологічного наукового співтовариства включали в об'єкт своїх досліджень психологію національних відносин, і якщо ще не мали можливості вивчати психологію реальних етнічних конфліктів у нашій країні, то, принаймні, виявляли й описували суперечливі механізми психології міжгрупових, зокрема міжетнічних, відносин. У цьому аспекті треба насамперед вирізнити роботи В. С. Агеєва, Г. М. Андрєєвої, І. С. Ко-на, С. К. Рощина, Г. У. Солдатової, В. А. Сосніна, П. Н. Шихірева, А. К. Уле-дова й ін. У пострадянський період багато представників психологічного знання в етнології зробили значний внесок у розвиток етнічної конфлік-тології, у дослідження динаміки етнічних конфліктів, розроблення заходів щодо зниження етноконфліктної напруженості й постконфліктної реабілітації.

Низка етнопсихологічних робіт щодо особливостей розвитку міжетнічних взаємин була створена російськими науковцями впро-довж 90-х років. Зокрема, це праці Ю. П. Платонова, Л. Г. Почебут (1993), А. О. Бороноєва, В. Н. Павленко (1994), Е. А. Саракуєва, В. С. Кри-сько (1996), Н. М. Лебедевої (1997), Т. Г. Стефаненко (1999).

Мета статті – визначити ступінь розробленості поняття міжет-нічних взаємин на міжособистісному рівні та форми їх використання в наукових етноконфліктологічних розробках; встановити проблематику досліджень міжетнічних взаємин на міжособистісному рівні, що при-таманні сучасному етапу розвитку міжетнічної взаємодії в Україні; проаналізувати основні методи дослідження міжетнічних взаємин на міжособистісному рівні та ступінь їх придатності у сучасних психоло-гічних дослідженнях міжетнічних взаємин.

Виклад основних положень. Соціальна потреба суспільства у вивченні міжетнічних стосунків, сфокусована в області міжособистіс-них стосунків, розвинулася в низці наукових теорій та методик. У нау-ковій літературі з'явилася велика кількість публікацій, присвячених вивченню міжетнічних стосунків на рівні індивід-індивід: міра вклю-ченості особи в ту або іншу етнічну групу; готовність до співпраці з представниками інших етнічних груп. Характер і спрямованість між-етнічних стосунків визначаються особистісними характеристиками конкретної людини, її установками, стереотипами, наявністю або від-сутністю забобонів, досвідом соціально-культурної взаємодії, культу-рно-освітнім рівнем, володінням мовою як засобом міжнаціонального спілкування.

Відтак, психологічну стратегію міжетнічної взаємодії можна ви-значити як сукупність установок представників однієї етнічної групи

щодо представників інших етнічних груп, з якими члени цієї групи проживають на одній території і безпосередньо взаємодіють. Психологічна стратегія, як сукупність соціально-психологічних установок, дозволяє здійснити прогноз психологічного змісту цієї взаємодії.

Однак дослідження етнічних конфліктів у сучасній літературі здійснюється не стільки на основі певного вибору конфліктологічних концепцій, скільки на основі вибору тієї або іншої концепції етнічності, що виявляється вирішальною у всіх подальших наукових розробках. Етноконфліктологічні школи формуються насамперед навколо рішення проблеми етнічності, а не навколо дискусійних проблем конфліктології.

Міжетнічні стосунки на рівні індивідів нами розуміються як стосунки між двома і більше партнерами, що належать до різних етнічних груп. Вивчення міжетнічних стосунків довело, що значною мірою стосунки можуть бути обумовлені етнічною, культурною, релігійною приналежністю партнерів. Розглянемо ті соціально-психологічні концепції і теорії, які потрапили в зону наукового вивчення міжетнічних взаємин. У науковій літературі надобули популярності такі теорії: невербальні особливості етнічного спілкування особи (С. Hazan, P. Shaver, 1987), взаємозалежність між учасниками комунікативного процесу (С. Rusbult, J. Verette, G. Whitney, L. Slovick, I. Lipkus, 1991), міжособистісний обмін ресурсами (S. Gaines, 1996, 1997), п'ятифакторна модель (велика п'ятірка, big five) особових рис, що впливають на стосунки в контексті міжетнічних стосунків (R. Thompson, D. Brossart, A. Calozzi, 2002), модель FFM, відома як п'ятифакторна модель крос-культурного вивчення особистості (R. McCrae, J. Allik, 2002).

Вплив контексту на міжособистісний рівень вивчався в роботі С. А. Surra і D. Perlman (Surra, Perlman, 2003), в якій було ідентифіковано п'ять основних підходів. Авторами були сформульовані такі тези: 1) контекст як установка зовнішніх сил впливає на міжособистісні стосунки; 2) контекст як відповідь/відгук на стосунки; 3) модифіковані і непрямі ефекти контексту впливають на стосунки; 4) контекст як відповідні (хороші) або невідповідні (погані) форми/стилі стосунків; 5) контекст як унікальні параметри установки, які можуть видозмінювати функціонування стосунків (Surra, Perlman, 2003. – P. 284).

У науковій психологічній літературі з'явилися роботи (W. Gudykunst, 2005; M. Verkuyten, 2005; A. Giddens, 1998; M. Brewer, 1991), пов'язані з вивченням таких питань, як етнічна належність, етнічна чи національна ідентичність впливають на комунікації між групами. У своїй роботі А. Giddens розкриває розуміння національної ідентичності. Індивіди, що відчують себе громадянами світу, можуть вважати одну з ідентичностей своєю основною, але це не повинно перешкоджати

прийняттю і інших видів ідентичностей, оскільки в природі, на думку А. Giddens, не існує націй, які не є продуктом історії (Giddens, 1998). Етнічна ідентичність як динамічний стан розглядався в роботі М. Brewer. У результаті цього дослідження було виявлено, що досягнення балансу між двома тенденціями (асоціації і диференціації) залежить від наявності ресурсних особових сил (Brewer, 1991).

Вивчення міжетнічних стосунків на міжособистісному рівні більше схилялося у бік вивчення культурних відмінностей. R. Thompson, D. Brossart, A. Calozzi (Thompson, Brossart, Calozzi, 2002) вивчали міжкультурні відмінності, що виявляються в етнічній, національній, расовій, релігійній належності суб'єктів спілкування. З'ясування міжкультурних відмінностей, під якими розумілися єдині цілі, вірування, стосунки, що розділяються групою людей в цьому суспільстві, було в центрі уваги R. A. Gurung, T. Duong (Gurung, Duong, 1999).

Міжкультурні відмінності вивчалися в процесі виникнення етнічних стереотипів, унаслідок чого була запропонована комунікаційна модель, названа «Вікно Джохари». У запропонованій моделі виокремлювалися проблемні зони, які впливали на побудову позитивних стосунків, наприклад, знаходженні в зоні власного незнання про інших, відповідно – незнання інших про мене. У розширеній моделі відображено, де може знаходитися високий потенціал комунікаційних проблем та як впливають етнічні стереотипи на процес комунікацій. Основні складнощі і труднощі злокалізовані саме в зоні «білої плями», які порушують процес комунікацій і призводять до конфліктів. Модель «Вікно Джохари» демонструє, що реакція представника однієї культури може бути сформована неправильно у зв'язку з тим, що за основу беруться норми і стереотипи, що приписуються тій або іншій культурі знаходяться в зоні «біла пляма». Отже, що логічно із запропонованої моделі, необхідно розширювати власні знання про інших, скорочувати «зону білої плями», залишаючись відкритим, і бути позитивним до усього нового.

На сучасному етапі здійснюються численні спроби, спрямовані на розвиток гармонійних міжетнічних стосунків на особистісному рівні. У науковому «арсеналі» є різні моделі, підходи, концепції, що дозволяють покращувати і розвивати стосунки. Слід зазначити такі: теорія підвищення загального культурного рівня (культурне зростання) усіх учасників, залучених в побудову міжетнічних стосунків (Kim, 1993); удосконалення міжетнічних стосунків у напрямі створення «культурного плюралізму» (Wittenbrin, Judd, Park, 1997); формування мультикультурної людини (multicultural man) з позитивним впливом на поліпшення міжетнічних стосунків (M. Adler, 1982); необхідність «морального включення» замість «морального виключення в контексті

міжетнічних стосунків на особовому рівні (Opatow, 1990); підвищення «міжкультурної чутливості» (Orbe, Speller, 1996); використання «подвійних гойдалок» («double swing», Yoshikawa, 1986); «особове зростання», спрямоване на поліпшення міжетнічних стосунків (R. Scollon, S. Scollon, 1980); вивчення феномена забобонів у міжособистісних стосунках (Brewer, Brown, 1998); феномен аттракції (Berscheid, Reis, 1998).

Вивчення етнічної приналежності і рівня етнічної ідентичності, що проявляються в міжетнічних стосунках на особовому рівні, дозволило Gaines, Gurung, Lin і Pouli ідентифікувати три типи ідентичностей людей, що визначаються своєю етнічною приналежністю: 1) раса (розділення людей на основі їх біологічної спадщини у межах суспільства; 2) релігія (розділення людей на основі їх культурних, духовних переваг); 3) національна належність (розділення людей під впливом політичних інститутів цього суспільства) (Gaines, Gurung, Lin, Pouli, 2006). Расова належність, на думку E. Goffman, може розглядатися як дискредитуюча соціальна ідентичність («незмивне клеймо»). Тоді як релігія і національна приналежність можуть розглядатися як соціальні ідентичності (Goffman, 1963).

Розглядаючи міжетнічні стосунки на особовому рівні, слід зазначити три соціально-психологічні теорії, що значно вплинули на формування, розвиток і підтримку стосунків (Gaines, Gurung, Lin, Pouli, 2006). Також необхідно зосередитися на п'яти основних областях, що охоплюють теорію особистості, результати застосування яких мають велике прикладне значення. До цих головних теорій входять: теорія прив'язаності («attachment theory», Bowlby, 1982), взаємозалежності («interdependence theory», Thibaut, Kelley, 1959), обміну ресурсами («resource exchange theory», U. Foa, E. Foa, 1974).

Згідно з теорією прихильності (Bowlby, 1982), ті люди, які отримували адекватний рівень любові в період свого дитинства, в майбутньому більше довіряють оточенню, вони не лише розглядають інших позитивно, але й позитивно ставляться до себе. І, навпаки, хто не отримав адекватний рівень любові в період дитинства, надалі більшою мірою схильний не довіряти соціальному оточенню, «ненавидіти себе», характеризується негативною тенденцією оцінювати і партнера і себе, що емпірично підтверджено в дослідженні K. Bartholomew (Bartholomew, 1990).

Згідно з теорією взаємозалежності (Thibaut, Kelley, 1959), якщо люди зацікавлені в розвитку і підтримці стосунків на тривалий час, то вони можуть утримуватися від поведінки в егоїстичній манері, що більшою мірою проявляється, коли люди не зацікавлені в продовженні стосунків. С. Hazan, P. Shave довели, що більше проявляється взаємо-

залежність між людьми, то менше вірогідності того, що люди погрозуватимуть і критикуватимуть один одного, спостерігатиметься тенденція «пом'якшення» всього, що може погрозувати стабільності в їхніх стосунках (Hazan, Shaver, 1987). Отже, не існує правильних і неправильних стилів поведінки, значуща міра зацікавленості двома сторонами в розвитку і підтримці стосунків на тривалий час. Згідно з теорією обміну ресурсами (U. Foa, E. Foa), взаємний обмін матеріальними ресурсами (гроші, товари, послуги, інформація) є найбільш характерними для безособових стосунків, а в особистих стосунках проявляються і відчутні (матеріальні), і невідчутні ресурси (прихильність і повага) (Foa, Foa, 1974).

Перелічені теорії, у межах яких здійснюється вивчення і розуміння особи в контексті міжнетнічних стосунків, доповнюються п'ятифакторною моделлю (FFM), розробленою R. McCrae (McCrae, Allik, 2002). Ця модель є «таксономією рис індивідуальності», яка описує структуру індивідуальності в різних культурах. Модель FFM складається з п'яти чинників індивідуальності (нейротизм, екстраверсія, відкритість, сумлінність, індивідуалізм/колективізм) і 30 аспектів. Модель FFM була розроблена для розуміння взаємозв'язків між індивідуальністю і культурою. В одному з досліджень із застосуванням цієї моделі був виявлений «сразковий набір» індивідуальних рис особи, необхідний для успішної адаптації в Канаді і Німеччині. Згідно з думкою R. McCrae, чимало питань кроскультурних відмінностей, що проявляються у відносинах між людьми, залишаються складним, в пошуку відповіді над якою продовжують працювати учені.

У дослідженні міжнетнічних стосунків у Нідерландах (J. C. van Ours, J. Veenman, 2008) контекстом виступали міжнетнічні шлюби. Природний експеримент відобразив їх роль, вплив і значення на формування системи стосунків між іммігрантами і місцевим населенням (O. Jan C. van, V. Justus, 2008). А в роботі J. Yum (Yum, 1982) основна увага була спрямована на вивчення різноманітних комунікативних моделей серед корейських іммігрантів на Гаваях у результаті нового інформаційного досвіду.

Спроба розвитку і підтримки міжнетнічних стосунків відображена в теорії скорочення невизначеності і тривоги, які є головними причинами виникнення напруженості в стосунках (Gudykunst, Hammer, 1988). Аналогічна теорія управління небезпекою і страхом, які призводять до зростання напруженості, була викладена в роботі K. Witte (Witte, 1993). У роботі Y. Y. Kim основна теза у вивченні міжнетнічних стосунків полягає в розвитку загального культурного рівня, створенні міжкультурної ідентичності. Y. Y. Kim у своїй теорії культурного зростання стверджу-

вала, що необхідно підвищувати культурний рівень усіх учасників, залучених у побудову міжетнічних стосунків (Kim, 1993).

R. Scollon і S. Scollon не лише вивчали розвиток міжетнічних стосунків, але і порушували проблему феноменологічних меж понять «етнічне», «етнічна група», примушують замислитися над тим, чи можна іншу поведінку або спосіб мислення назвати *етнічним*; на підставі яких критеріїв можна стверджувати, що етнічні групи відрізняються. Автори застерігали від двох видів «небезпек», які супроводжують процес вивчення міжетнічних стосунків, – загрози диференціації і узагальнення. Для подолання цих труднощів є певні дії (послідовні кроки), спрямовані на поліпшення міжетнічного спілкування (Scollon, Scollon, 1980). На думку авторів, і ці дії не є достатніми, тому необхідно постійно шукати шляхи, способи, спрямовані на їх поліпшення і коригування.

Висновки. Отже, вивчення міжетнічних стосунків на рівні індивідів більше схилилося у бік вивчення культурних відмінностей і розширення значень і сфер застосування поняття «культура». Запропонований ученими науковий «арсенал» добре представлений різними моделями, теоріями, підходами, спрямованими на підвищення загального культурного рівня усіх учасників (Y. Y. Kim), «культурного дальтонізму» (B. Wittenbrink, C. MJudd, R. Park), на створення нової людини «multi – cultural man» (M. J. Adler), що відрізняється «міжкультурною чутливістю» (M. P. Orbe), на уміння використати технікові «подвійні гойдалки» (M. Yoshikawa).

У межах соціально-психологічних теорій (схильностей J. Bowlby; взаємозалежності J. W. Thibaut, H. H. Kelley; обміну ресурсами U. G. Foa і E. B. Foa) вивчалися міра включеності в ту або іншу групу, відкритість або закритість до співпраці, наявність або відсутність забобонів, універсальні і унікальні особливості спілкування особи. Соціально-психологічні теорії дають різні уявлення про структуру особи, в яких інтерпретується поведінка. Були запропоновані моделі, що допомагають побачити і зрозуміти «сліпі зони» в міжетнічних/міжкультурних комунікаціях, відобразити процес формування і зміни етнічних забобонів на особовому рівні, пояснити природу їх виникнення, ідентифікувати три типи етнічної ідентичності. Вивчення впливу контексту на міжособистісний рівень міжетнічних стосунків визначило п'ять основних підходів у його вивченні (Sutra, 2003); п'ятифакторна модель FFM, яка допомагає зрозуміти взаємозв'язок між культурою і індивідом (McCrae, Allik, 2002).

Подальші напрями досліджень передбачають вивчення, систематизацію та аналіз соціопсихологічних причин, умов перебігу, особливостей та психологічних наслідків міжнаціональних конфліктів, що

виникали в Україні впродовж 19–20 століть. Створена на основі фактичного матеріалу, цілісна модель міжетнічного конфлікту, яка описує формування, розвитку та загострення міжетнічного конфлікту, уможливить у подальших дослідженнях стати фактичним матеріалом під час формування теоретичних основ психологічних засобів запобігання та врегулювання міжетнічних конфліктів.

1. Коростелина К. В. Социальная идентичность и конфликт / К. В. Коростелина. – Симферополь, 2003. – С. 359.
2. Коваль О. А. Міжетнічні конфлікти у контексті національної безпеки України: теоретичні аспекти / О. А. Коваль // Стратегічна панорама – 2000. – № 3–4.
3. Іжнін І. Етнічний конфлікт і проблеми втручання / І. Іжнін // Вісник Львівського університету. – 2001. – Вип. 4. – С. 16–23.
4. Стефаненко Т. Г. Этнопсихология / Т. Г. Стефаненко. – М.: Институт психологии РАН, 1999. – 320 с.
5. Солдатова Г. У. Психология межэтнической напряженности / Г. У. Солдатова. – М.: Смысл, 1998. – 389 с.
6. Гнатенко П. И. Идентичность: Философский и психологический анализ / П. И. Гнатенко, В. Н. Павленко. – К., 1999. – 465 с.
7. Этничность и этническое насилие: противостояние теоретических парадигм // Социологический журнал. – 2003. – № 3. – С. 118–121.
8. Brown, Michael E., Owen R. Cote, Jr., Sean M. Lynn-Jones. Nationalism and Ethnic Conflict – Revised Edition: An International Security Reader. – Cambridge, Mass.: MIT Press. – September, 2001.
9. Foa U.G., Foa E.B. Societal structures of the mind. Springfield, 1974. Folberg and Taylor, Mediation: A Comprehensive Guide to Resolving Conflict without Litigation, Jossey. – Bass, San Francisco. 1984. . – 179 p.
10. Goffman E. Stigma: Notes on the management of spoiled identity. – N.Y., 1963. – 340 p.
11. Hazan C., Shaver P. R. Romantic love conceptualized as an attachment process // Journal of Personality and Social Psychology. 1987. – Vol. 52. – P. 511–524.
12. Kelley H.H., Thibaut G.W. Interpersonal Relations. A Theory of independence. N.Y., 1978. – 177 p.
13. Noiriel G. État, nation et immigration. Vers une histoire du pouvoir. – Paris: Belin, 2001. – 400 p.
14. Sjeff Ederveen, Paul Dekker, Albert van der Horst. Destination Europe. Immigration and Integration in the European Union. – Amsterdam, 2000. – 270 p.
15. William T. Johnsen Pandora's Box Reopened: Ethnic Conflict in Europe and Its Implications // Strategic Studies. – December, 1999. – 250 p.

Семенів Н. М. Современные методы исследования междуэтнических отношений на личностном уровне

Рассмотрены современные методы исследования междуэтнических отношений на уровне личностных коммуникаций, возможности их использо-

вания при проведенні сучасних психологічних досліджень етноконтактних ситуацій.

Ключевые слова: *этнический конфликт, этническая фрустрация, междуэтническое напряжение, этничность.*

Semeniv N. M. The modern methods of studying interethnic relations at the interpersonal level

The modern methods of studying interethnic relations at the level of personality communications, the possibilities of their application during the current psychological researches of situations of ethnic cooperation are considered in the article.

Key words: *ethnic conflict, ethnic frustration, interethnic tension, ethnicity.*

Стаття надійшла 21 жовтня 2013 р.

УДК 340.6:159.972

**Р. І. Сибірня,
А. В. Сибірний, О. В. Хомів**

ПРАВОВІ АСПЕКТИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ПСИХІЧНО ХВОРИМИ ЛЮДЬМИ

Обґрунтовано необхідність чіткого визначення правової процедури і гарантій щодо попередження порушення прав психічно хворих людей, а також роль соціальної роботи у їх реабілітації.

Ключові слова: *соціальна робота, психіатрична допомога, недієздатність, осудність.*

Постановка проблеми. Психічне здоров'я та психічне благополуччя є найважливішими складовими високого рівня якості життя, які дозволяють людині вважати своє життя повноцінним і значущим, бути активними і творчими членами суспільства. Високий рівень психічного здоров'я населення є важливим фактором соціальної єдності, продуктивності праці, суспільного спокою та стабільності навколишнього середовища, що сприяє зростанню соціального капіталу та економічному розвитку суспільства. Показники охорони психічного здоров'я населення України свідчать про негативні тенденції.

В структурі психічної патології простежується зростання розповсюдженості в 1,2–1,5 разів непсихотичних психічних розладів, психічних розладів органічного походження, шизофренії, розумової відста-